

Onderzoek advisering, plaatsing en
onderwijspositie Zaanstreek

Inleiding

Naar aanleiding van het Stelselonderzoek Kansrijk Onderwijs in de Overgang van PO naar VO (2023), uitgevoerd door de Inspectie van het Onderwijs, is ook in de Zaanstreek de wens ontstaan om de loopbaan van leerlingen in de eerste drie jaar van het voortgezet onderwijs te onderzoeken. Vragen die hieraan ten grondslag liggen zijn onder andere: met welke adviezen komen leerlingen binnen op het VO, in welke klassen worden zij geplaatst (t.o.v. het advies) en waar zitten zij in leerjaar 3 van het VO (t.o.v. het advies).

Het Stelselonderzoek van de inspectie richtte zich op de groep leerlingen die in 2021-2022 naar leerjaar 1 van het VO gingen. Deze lichter had het hele laatste basisschooljaar te maken met de coronapandemie. De minister had de basisscholen daarom gevraagd deze leerlingen kansrijk te adviseren. In het Stelselonderzoek heeft de Inspectie gekeken of hieruit meer geleerd kan worden over de overgang van het PO naar het VO. Uit dit onderzoek is onder andere naar voren gekomen dat er binnen VO-scholen weinig bewust beleid is voor de plaatsing van leerlingen. VO-scholen zouden niet in alle gevallen een bewust plaatsingsbeleid hebben om leerlingen te laten presteren op het advies van de basisschool of op het advies dat bij hen past.

In de Zaanstreek zijn we benieuwd in welke brugklassen leerlingen met welke adviezen geplaatst worden en op welke niveaus leerlingen vervolgens in leerjaar 3 starten. Om hierachter te komen kijken we in hoofdstuk 1 eerst naar de advisering. Welke adviezen worden gegeven? In hoofdstuk 2 kijken we naar de heroverweging. Hoeveel leerlingen hadden recht op heroverweging, van hoeveel leerlingen is het advies daadwerkelijk bijgesteld en hoeveel leerlingen worden er dan uiteindelijk van het totaal bijgesteld. Deze gegevens zijn afkomstig uit DUO en worden vergeleken met het landelijk gemiddelde. In hoofdstuk 3 en 4 gaan we vervolgens kijken naar de plaatsing in de brugklas. Eerst kijken we welke brugklassesoorten er worden aangeboden in de Zaanstreek, hier zijn helaas geen landelijke cijfers van bekend om mee te vergelijken. Daarna kijken we waar er kansrijk geplaatst wordt en waar niet.

In hoofdstuk 5 gaan we in op de onderwijspositie. Zitten leerlingen in leerjaar 3 onder, op of boven hun schooladvies en hoe zit dat landelijk?

Om hoofdstuk 3 t/m 5 te kunnen maken hebben de VO-schoolbesturen (OVO Zaanstad, Zaam en St. Michaël) de loopbanen beschikbaar gesteld van de leerlingen die voor het eerst in schooljaar 2018-2019, 2019-2020 en 2020-2021 zijn gestart in leerjaar 1 en die in leerjaar 3 op een school zaten binnen hetzelfde schoolbestuur als waarin ze startten (doublanten uit leerjaar 3 niet meegerekend).

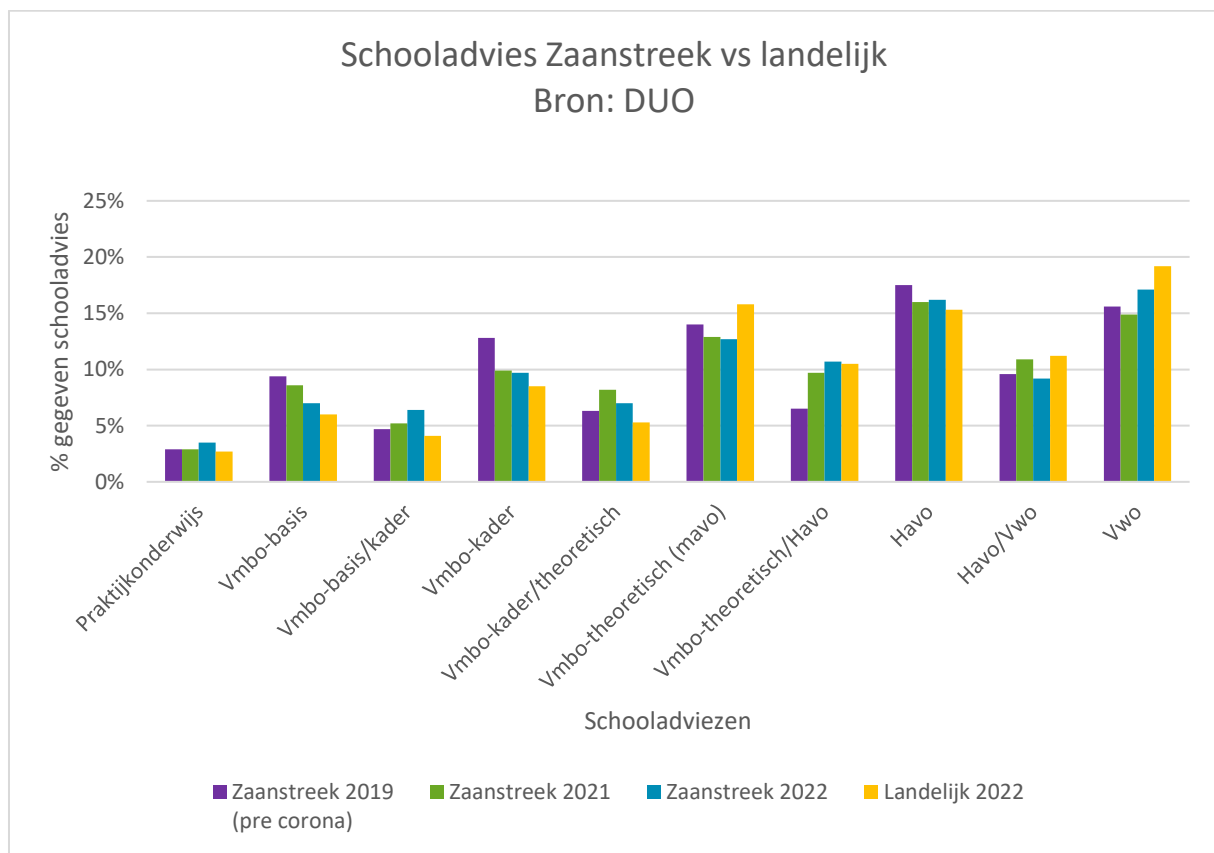
Belangrijk om bij dit onderzoek te benoemen is dat deze cijfers niet alles zeggen. Zo wordt er bijvoorbeeld niet specifiek ingegaan op de vaardigheidsscores van leerlingen of de overgang van leerjaar 1 naar 2, die van invloed kan zijn op de onderwijspositie in leerjaar 3. De leerlingen die tussen leerjaar 1 en leerjaar 3 zijn overgestapt naar een school van een ander schoolbestuur zijn ook niet meegenomen in dit onderzoek. De cijfers geven slechts een eerste indruk en zijn een eerste aanzet tot verder onderzoek. Er is meer en dieper onderzoek nodig om de cijfers nader te kunnen duiden en conclusies te kunnen trekken. Daarnaast is ook het gesprek tussen PO en VO noodzakelijk over hoe zij hierin beter kunnen samenwerken.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
Hoofdstuk 1: Advisering	4
Hoofdstuk 2: Heroverweging	5
Hoofdstuk 3: Aanbod Brugklassen.....	6
Hoofdstuk 4: Plaatsing Brugklassen.....	8
Hoofdstuk 5: Onderwijspositie	10
Hoofdstuk 6: Eerste voorzichtige conclusie	16

Hoofdstuk 1: Advisering

DUO houdt jaarlijks bij welke schooladviezen basisscholen door het hele land geven. Dit is onder andere uitgesplitst per gemeente én basisschool. Figuur 1 geeft het verloop van de oorspronkelijke schooladviesing (voor heroverweging) aan voor de overstapjaren 2019 (2018-2019), 2021 (2020-2021) en 2022 (2021-2022). Schooljaar 2019-2020 is niet meegenomen omdat er in dit jaar geen eindtoets heeft plaatsgevonden en er zodoende een vertekend beeld van de advisering kan ontstaan. Overstapjaar 2019 betreft pre corona en is in het paars weergegeven. Voor het landelijke cijfer hebben we het meest recente jaar dat beschikbaar was gekozen, 2022.

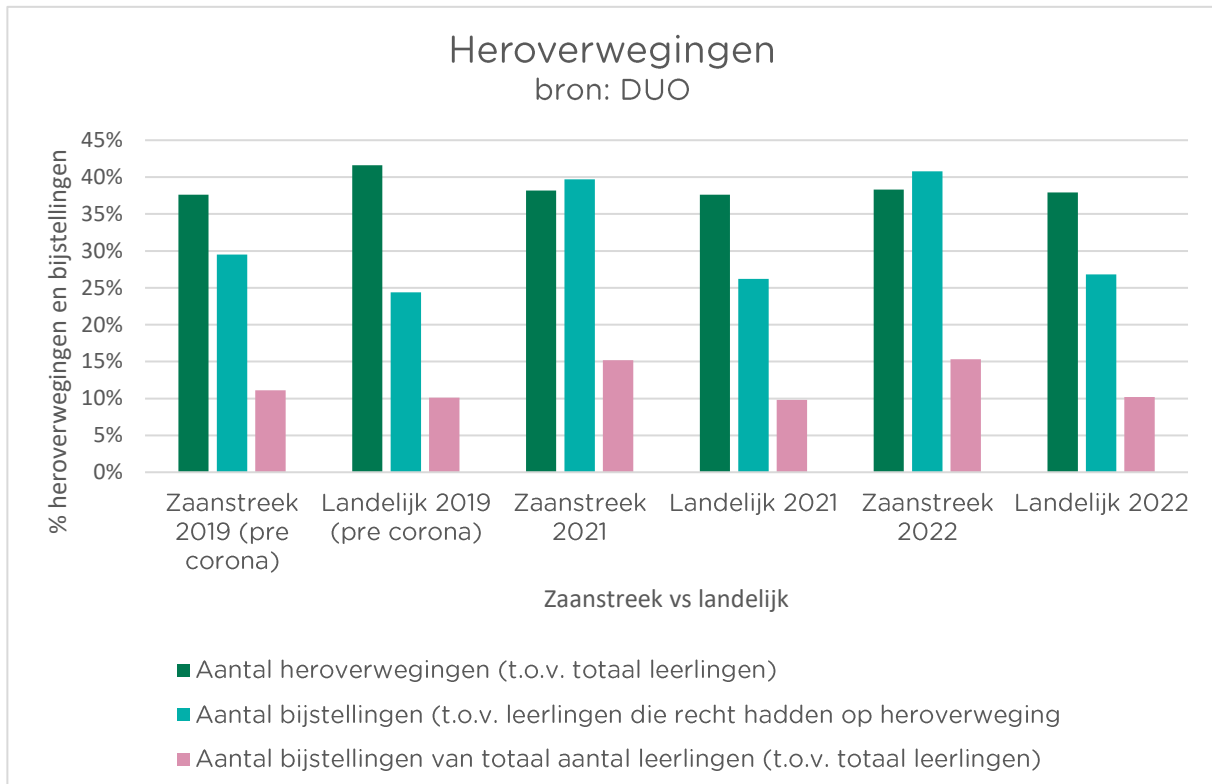

Figuur 1

Uit figuur 1 kan opgemaakt worden dat het aantal enkelvoudige adviezen over het algemeen aan het dalen is ten op zichten van pre corona, terwijl het aantal gemengde adviezen aan het stijgen is. Landelijk zien we een gelijksoortig beeld. Uitzonderingen hierop zijn de havo/vwo- en vwo adviezen. Als je kijkt naar de verdeling van de adviezen zit de Zaanstreek meer in het onderste segment. Er zijn meer vmbo basis t/m kader/TL adviezen dan het landelijk gemiddelde en minder Vwo adviezen dan landelijk. De grootste verschillen zijn aanwezig bij de VMBO TL en het Vwo. Het landelijk gemiddelde bij deze twee ligt beduidend hoger dan in de Zaanstreek.

Hoofdstuk 2: Heroverweging

DUO houdt ook bij hoeveel leerlingen jaarlijks in aanmerking komen voor heroverweging van het schooladvies. Een leerling heeft recht op heroverweging als uit de resultaten van de eindtoets een hoger toetsadvies komt dan het eerder verkregen schooladvies. Daarnaast houden ze ook bij hoeveel leerlingen van die groep daadwerkelijk een bijgesteld advies heeft gekregen en dus hoeveel leerlingen van het totaal een bijgesteld advies hebben gekregen. Ook deze gegevens kunnen per gemeente en school worden berekend. Het resultaat is figuur 2.

Figuur 2

Figuur 2 laat zien dat het aantal leerlingen dat in de Zaanstreek in aanmerking komt voor/ recht heeft op heroverweging zich in de afgelopen jaren heeft bewogen in de richting van het landelijk gemiddelde. Zie ook de donker groene balk.

Het aantal leerlingen in de Zaanstreek waarvan hun advies ook daadwerkelijk wordt bijgesteld, zit vaak een stuk boven het landelijk gemiddelde. We stellen dus meer bij naar aanleiding van de eindtoets dan landelijk.

Als gevolg van het hoge aantal bijstellingen onder de groep leerlingen die recht had op heroverweging, zou je kunnen stellen dat het logisch is dat er onder alle leerlingen in de Zaanstreek ook meer bijstellingen plaatsvinden ten opzichte van landelijk, zie ook de roze balk.

Hoofdstuk 3: Aanbod Brugklassen

Om tot onderstaand overzicht te komen van het aanbod brugklassen in de Zaanstreek is gekeken naar de studies waar de scholen de leerlingen in leerjaar 1 op indelen. Een brugklas is pas als een brede brugklas genoteerd als dit specifiek stond aangegeven. Bijvoorbeeld: als bij een VMBO BL/-KI brugklas de codering BK in de studie werd benoemd. Bij onduidelijkheden is dit nagevraagd.

Brugklassesoort	2018-2019				2019-2020				2020-2021			
Pro	DF	DB			DF	DB			DF	DB		
VMBO-BL	COMP	TR	ZZC	PZ	COMP	TR	ZZC	PZ	COMP	TR	ZZC	PZ
VMBO-KL	TR	PZ			TR	PZ			TR	PZ		
VMBO-TL	TR	ZZC	PZ		TR	ZZC	PZ		TR	PZ		
Havo												
Vwo	BRc	BPC	SMC	ZL	BRc	BPC	SMC	ZL	BRc	BPC	SMC	ZL
Vmbo-breed												
Pro/VMBO-BL					DF				DF			
VMBO-BL/-KL	TR	PZ			TR	ZZC	PZ		ZZC	PZ		
VMBO-KL/-TL	COMP	ZZC	HS		COMP	ZZC			COMP	ZZC		
VMBO-TL/Havo (incl. havo-kans)	COMP	TR	Hs	PZ	COMP	TR	Hs	PZ	COMP	TR	Hs	PZ
Havo/vwo	BRc	BPC	SMC	ZL	BRc	BPC	SMC	ZL	BRc	BPC	SMC	ZL

DF (De Faam)	DB (De Brug)	COMP (Compaen VMBO)	BRc (Bertrand Russel college)	BPC (Blaise Pascal College)	HS (Het Saenredam)
PZ (Pascal Zuid)	TR (Trias VMBO)	SMC (St. Michael College)	ZL (Zaanlands Lyceum)	ZZC (Zuiderzee College)	

Figuur 3

Figuur 3 toont per brugklassesoort welke scholen deze aanboden in schooljaren 2018-2019 t/m 2020-2021. Elke school heeft een eigen afkorting en kleur. In de legenda staan de betreffende schoolnamen voluit. Bovenin de tabel staan alle enkelvoudige brugklassen (pro t/m vwo) ook wel homogene brugklassen genoemd, onderin de tabel staan alle brede brugklassen (VMBO-breed t/m havo/vwo), ook wel heterogene brugklassen genoemd. De havo-kansklassen die door sommige VMBO-scholen worden aangeboden, zijn opgenomen bij VMBO TL/havo.

Als we kijken naar waar scholen enkelvoudige brugklassen aanbieden, dan worden die in de Zaanstreek vooral in de twee uiterste aangeboden, namelijk bij VMBO BL (3 scholen) en Vwo (4 scholen). Daarnaast valt op dat er bij geen enkele school een enkelvoudige havo brugklas wordt aangeboden. Als we kijken naar waar scholen brede brugklassen aanbieden, dan worden deze in de Zaanstreek vooral aangeboden in de TL/havo, die is inclusief havo-kans (4 scholen) en de havo/vwo

(4 scholen). Figuur 4 toont een verdeling van weinig naar vaak aangeboden, de populariteit.

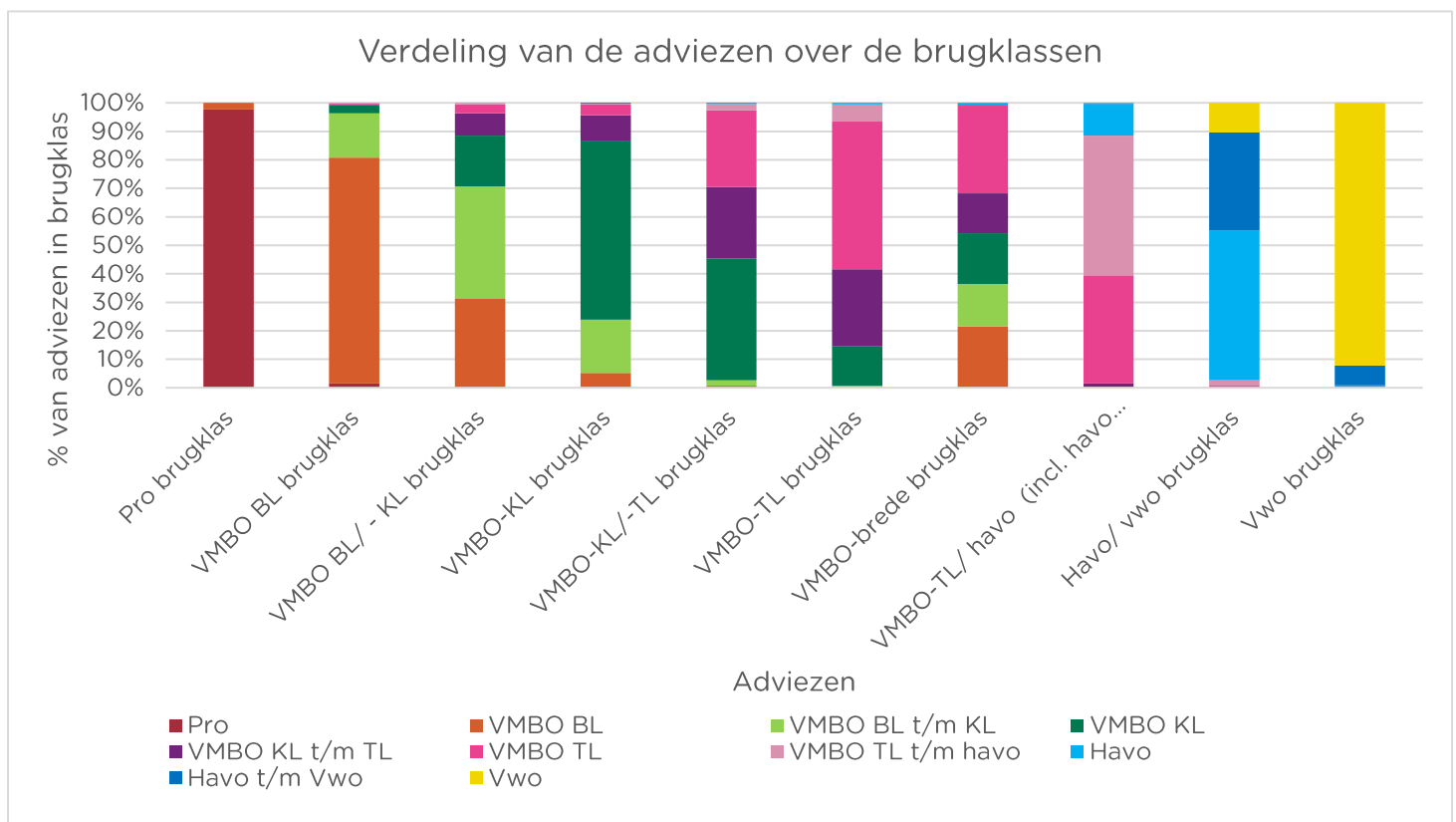
Brugklasoort	2018-2019				2019-2020				2020-2021			
Havo												
Vmbo breed												
Pro/ VMBO-BL					DF				DF			
VMBO-BL/-KL	TR	PZ			TR	ZZC	PZ		ZZC	PZ		
Pro	DF	DB			DF	DB			DF	DB		
VMBO-KL	TR	PZ			TR	PZ			TR	PZ		
VMBO-KL/-TL	COMP	ZZC	HS		COMP	ZZC			COMP	ZZC		
VMBO-TL	TR	ZZC	PZ		TR	ZZC	PZ		TR	PZ		
VMBO-BL	COMP	TR	ZZC	PZ	COMP	TR	ZZC	PZ	COMP	TR	ZZC	PZ
VMBO-TL/ Havo (incl. havo-kans)	COMP	TR	HS	PZ	COMP	TR	HS	PZ	COMP	TR	HS	PZ
Havo/ vwo	BRc	BPC	SMC	ZL	BRc	BPC	SMC	ZL	BRc	BPC	SMC	ZL
Vwo	BRc	BPC	SMC	ZL	BRc	BPC	SMC	ZL	BRc	BPC	SMC	ZL

Figuur 4

Hoofdstuk 4: Plaatsing Brugklassen

In dit hoofdstuk kijken we aan de hand van het basisschooladvies in welke brugklassen leerlingen worden geplaatst. We hebben hiervoor gekeken naar de leerlingen die voor het eerst in schooljaar 2018-2019, 2019-2020 en 2020-2021 zijn gestart in leerjaar 1 van het VO en die in leerjaar 3 op een school zaten binnen hetzelfde schoolbestuur als waarin ze startten. Leerlingen die in de tussentijd naar een school van een ander schoolbestuur zijn overgestapt zijn dus niet meegenomen in deze cijfers. De reden hiervoor is dat het anders niet mogelijk was om de leerlingen in kaart te brengen. Als een leerling naar een ander schoolbestuur gaat, verandert het stamnummer en is de leerling niet meer traceerbaar zonder aan zijn/haar privacyrechten te voldoen.

Figuur 5 laat per type brugklas zien hoeveel procent van de leerlingen is ingestroomd met een bepaald advies.

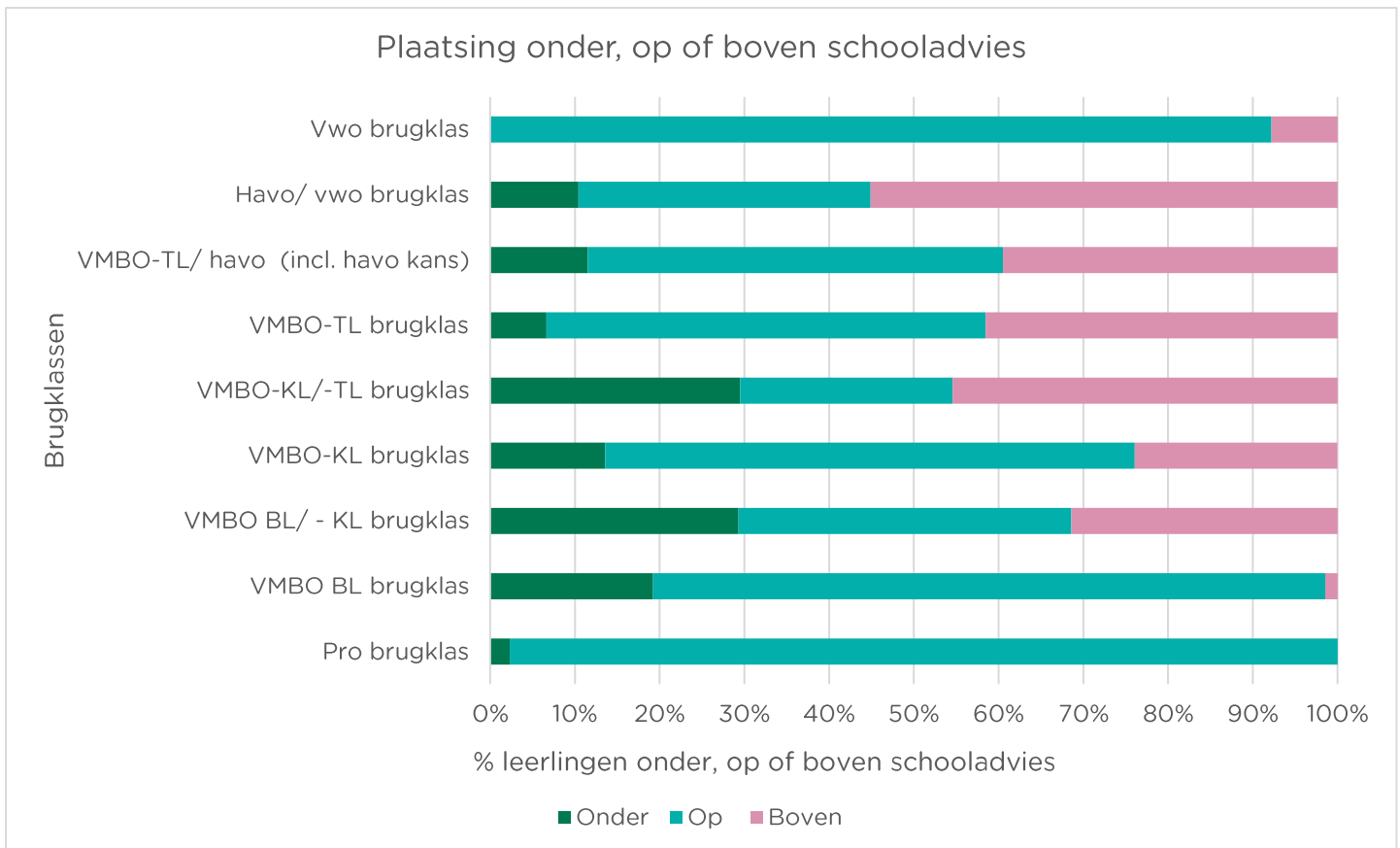
Figuur 5

Met een enkelvoudig pro-, VMBO BL-, VMBO KL- en Vwo advies worden leerlingen voornamelijk in de bijbehorende enkelvoudige brugklas geplaatst. Een KL brugklas bestaat voor ruim 62% uit leerlingen met een VMBO KL advies. Maar 24% van de leerlingen met een VMBO BL of VMBO BL/-KL advies wordt in een KL-brugklas geplaatst. In een TL brugklas is het percentage leerlingen met een TL advies al afgenomen naar 51% en zie je al wat meer leerlingen met een KL of KL/TL advies zitten (41%). Ook bijna 40% van de leerlingen met een VMBO-TL advies wordt in een VMBO TL/ havo (kans)klas geplaatst.

Hiermee lijken leerlingen wiens advies meer praktisch is minder kansrijk geplaatst te worden dan leerlingen wiens advies wat theoretischer is.

Door het ontbreken van een enkelvoudige havo brugklas worden er logischerwijs ook een groot deel van de leerlingen met een havo advies in een havo/vwo brugklas geplaatst. Het aantal leerlingen met een havo/vwo advies in een vwo brugklas is dan weer vrij laag. Maar 7 procent van de leerlingen met een havo/vwo advies wordt in een vwo brugklas geplaatst.

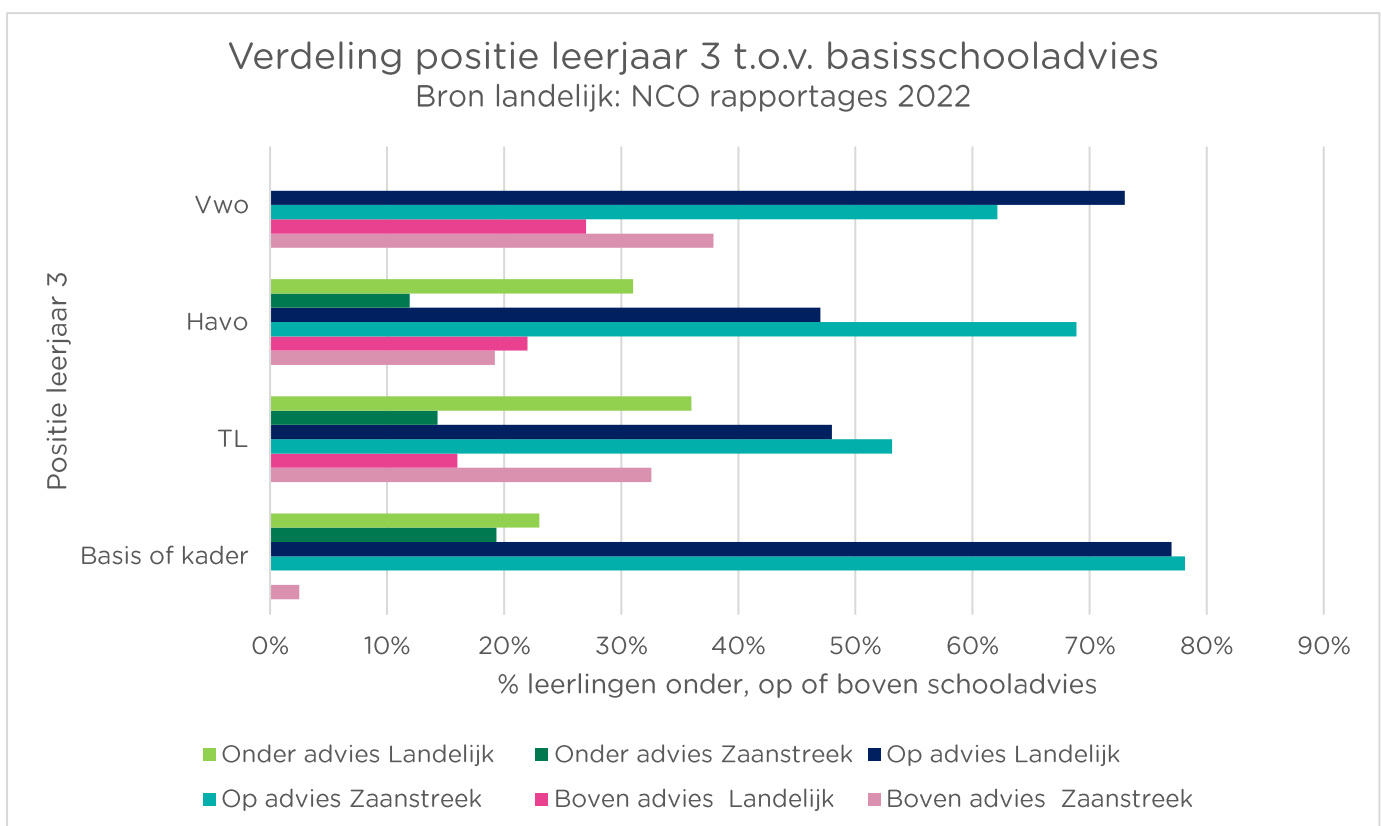
Figuur 6 toont aan dat de kansrijke plaatsing toeneemt naarmate het schooladvies meer theoretisch wordt (met uitzondering van het Vwo).

figuur 6

Hoofdstuk 5: Onderwijspositie

In dit hoofdstuk kijken we naar of de leerlingen in leerjaar 3 op een niveau onder, op of boven hun basisschooladvies zitten en of we een relatie zien met de plaatsing in de brugklas. Vanaf leerjaar 3 bestaan er geen brede klassen meer. Voor de cijfers uit de Zaanstreek hebben we gebruik gemaakt van de vrij gegeven database. De landelijke cijfers zijn afkomstig van de NCO rapportages uit 2022 (Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs). Voor elke schoollocatie met een eigen brin-vestigingsnummer berekent het NCO een rapportage. Het NCO maakt gebruik van bestaande data voor de schoolrapportages. Dit betreft onder andere data over de onderwijsloopbanen van leerlingen uit BRON (DUO). De data uit de rapportage van 2022 betreffen cohort gemiddelden. Er is gebruikgemaakt van het cohort gemiddelde van 3 instroomcohorten (2018-2019, 2019-2020 en 2020-2021).

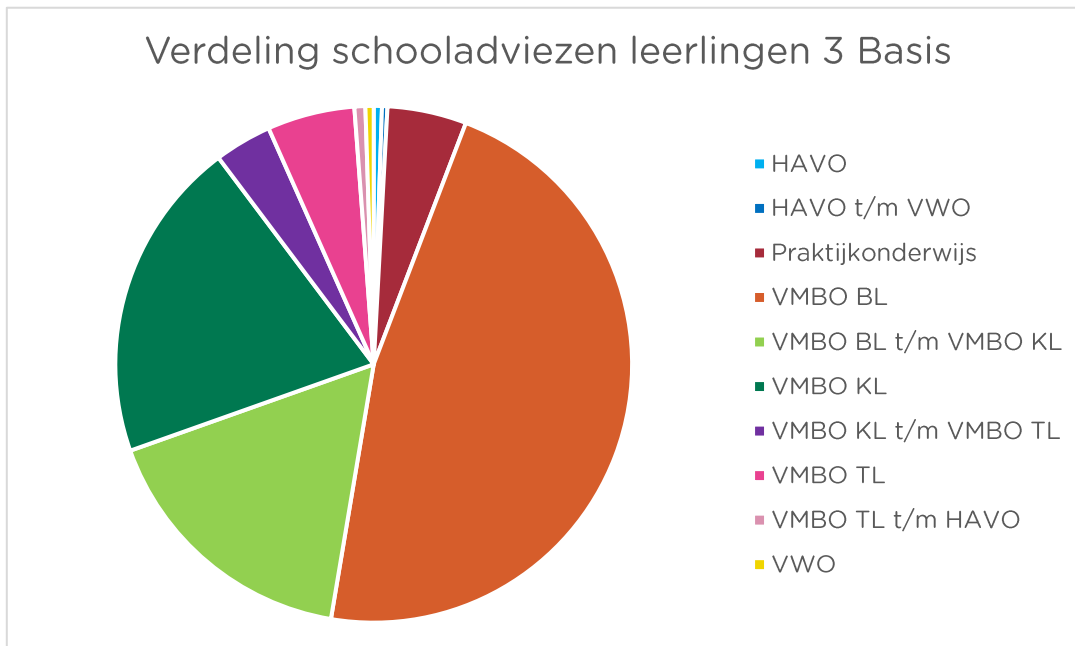
Figuur 7

Het percentage leerlingen dat met een basisschooladvies praktijkonderwijs in het derde leerjaar op een basis of kaderberoepsgerichte leerweg zit lijkt in de Zaanstreek vrij laag (2,5%). Helaas zijn hier geen landelijke cijfers van beschikbaar om mee te vergelijken.

VMBO BL t/m VMBO KL

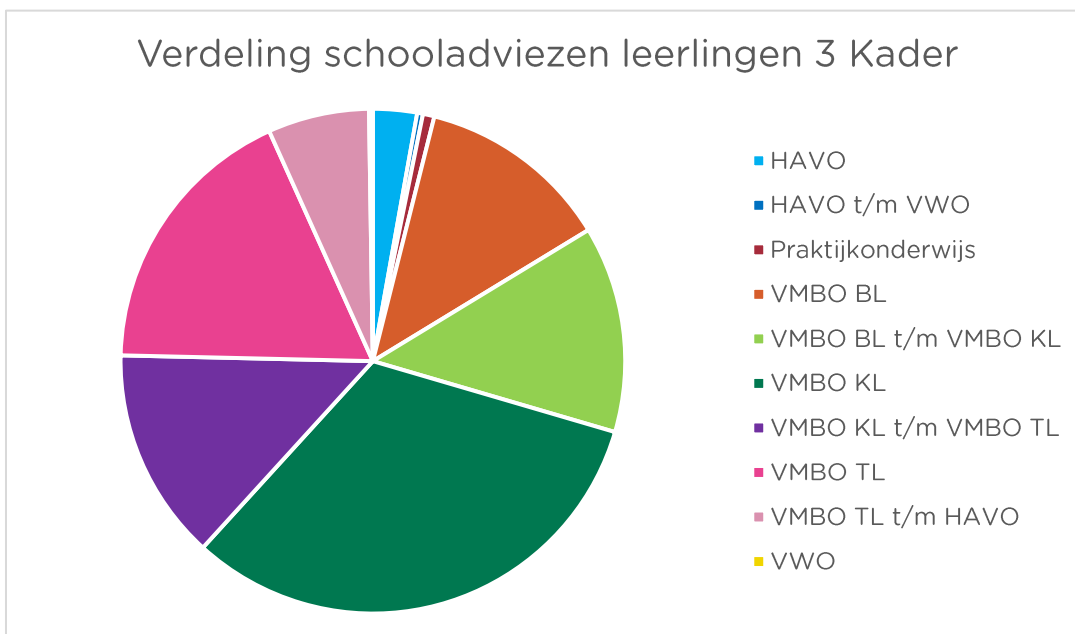
Als je puur kijkt naar het aantal leerlingen in de Zaanstreek dat in het derde leerjaar op een niveau zit dat lager is dan of gelijk is aan het basisschooladvies, is dat binnen de basis en kader afdeling het grootst. 19% van de leerlingen uit 3 basis of kader zit onder niveau en 78% zit op niveau. Als we dit uitsplitsen naar basis en

kader los van elkaar moeten we kijken naar figuur 8 en 9. Deze figuren tonen de schooladviezen waarmee de leerlingen zijn binnengekomen die in 3 basis (figuur 8) en 3 kader (figuur 9) zitten. In figuur 8 zien we dat in 3 basis zo'n 31% onder hun niveau zit en 64% op niveau.

Figuur 8

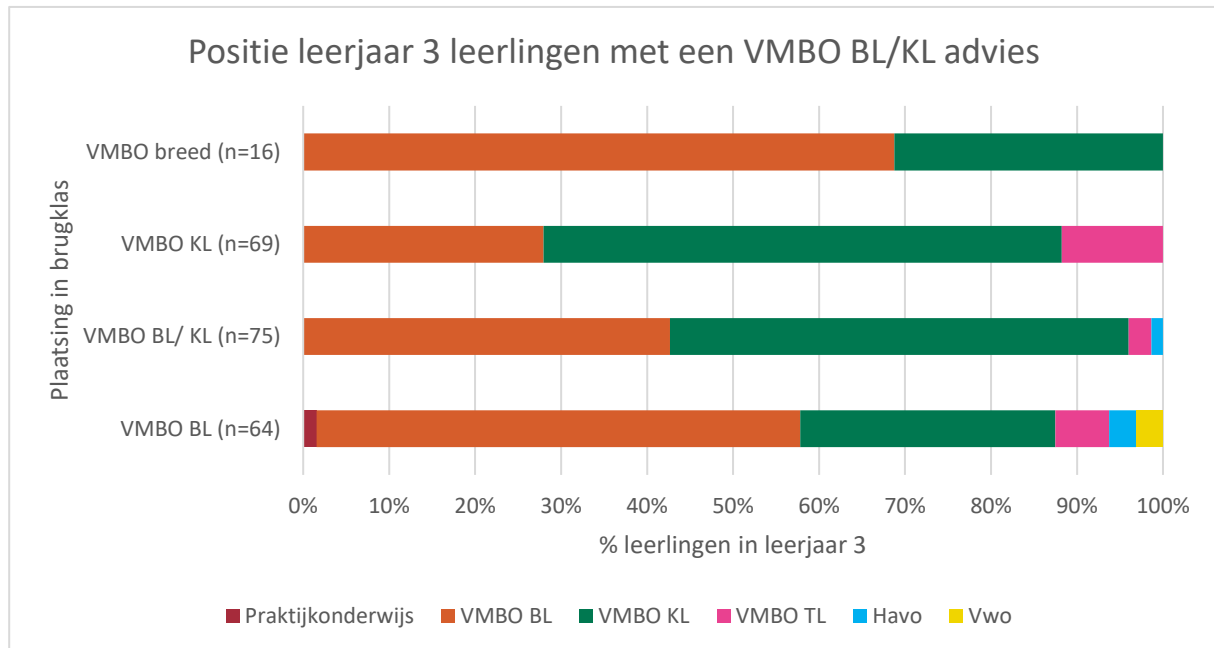
In 3 kader zit volgens figuur 9, 27% onder niveau en 46% op niveau.

Figuur 9

Tegelijkertijd zit zo'n 26% van de leerlingen uit 3 kader boven niveau. Zij kwamen binnen met een lager schooladvies (praktijkonderwijs t/m VMBO BL/KL).

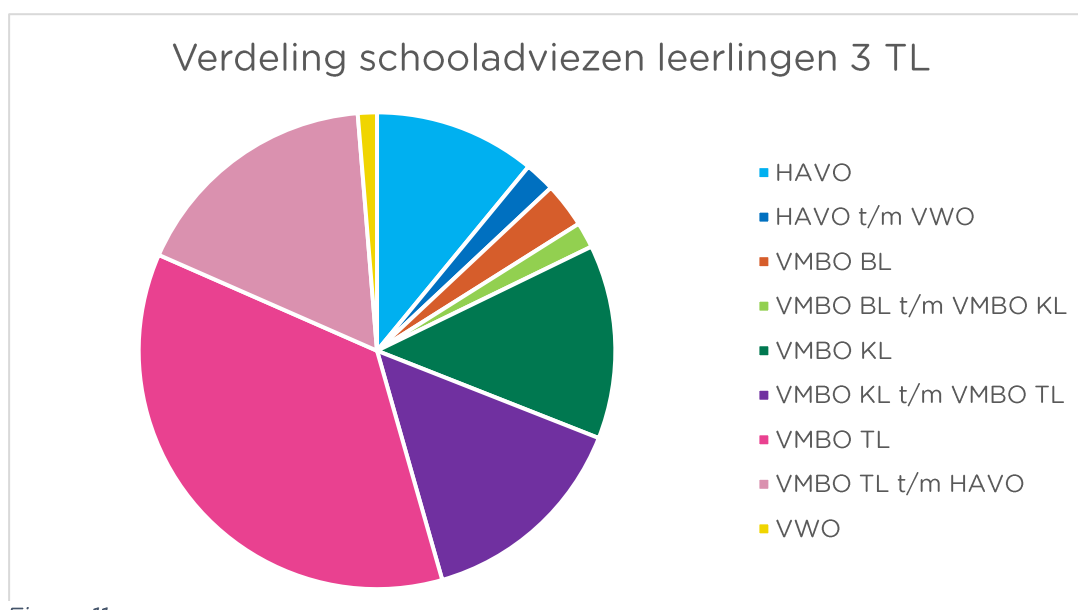
Het is moeilijk beoordelen of deze score aan de advisering of aan de plaatsing ligt. Als je naar figuur 10 kijkt zie dat het percentage leerlingen met een VMBO BL/KL advies dat in 3 VMBO KL begint, hoger is als de leerlingen in een VMBO KL brugklas worden geplaatst dan bij plaatsing in een VMBO BL of VMBO BL/KL brugklas. Van de leerlingen die met een VMBO BL/KL advies in een VMBO BL brugklas worden geplaatst, start 30% in 3 VMBO KL, tegenover 59% van de leerlingen die in een VMBO KL brugklas wordt geplaatst.

Figuur 10

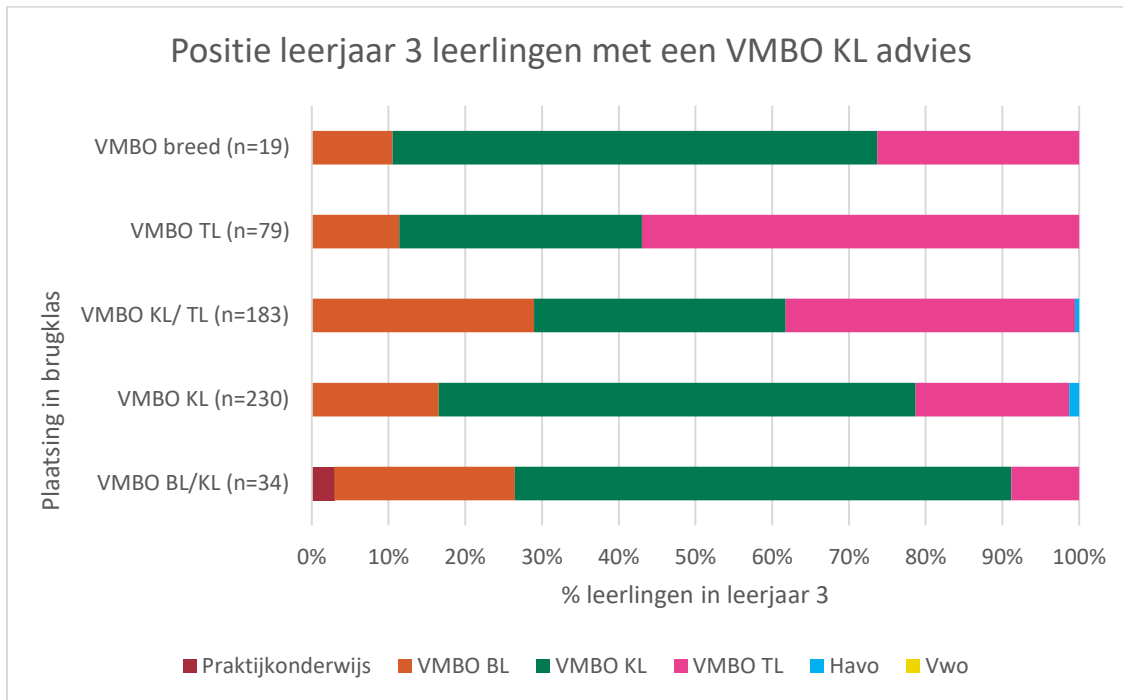
VMBO TL

Zo'n 33% van de leerlingen die in leerjaar 3 op de TL zitten, begon met een lager basisschooladvies. Zij hadden een VMBO KL/-TL advies of lager.

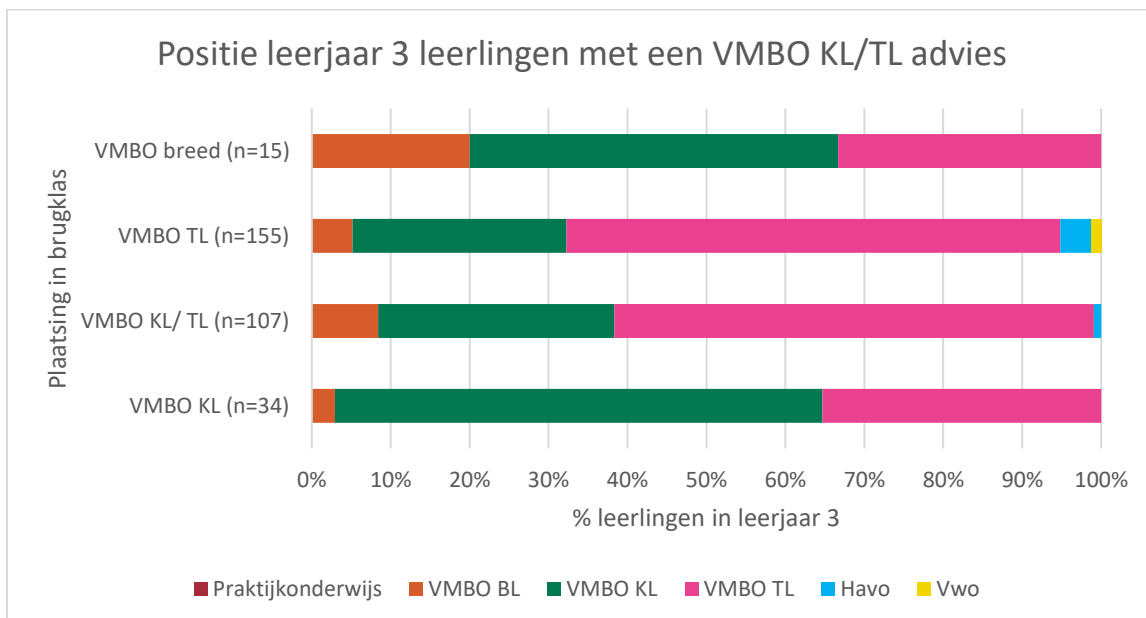

Figuur 11

Wederom weet je ook hierbij niet of dit komt door de advisering of de plaatsing in de brugklas. Om te zien hoe deze leerlingen zijn geplaatst in de brugklas, hebben we een uitsplitsing gemaakt. Figuur 12 toont de plaatsing van leerlingen met een VMBO KL advies en figuur 13 toont de plaatsing van leerlingen met een VMBO KL/TL advies.

Figuur 12

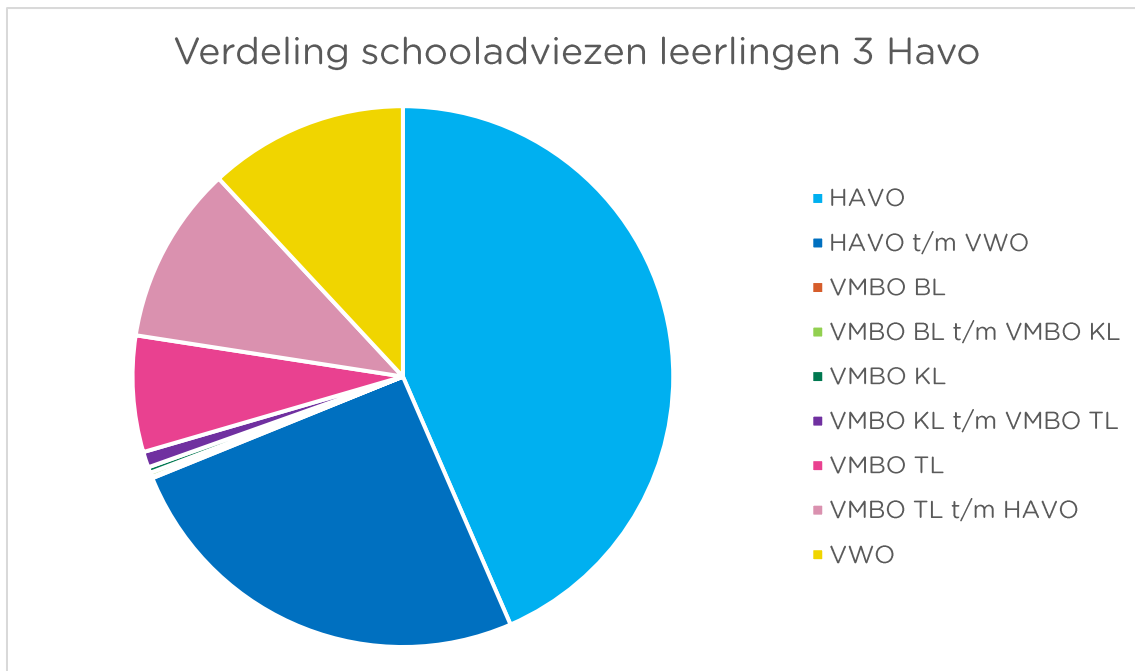
Figuur 13

In beide figuren zie je dat het aantal leerlingen dat op een hoger niveau terecht komt in leerjaar 3 iets toeneemt naarmate de plaatsing in de brugklas ook

op een hoger niveau gebeurt. De verschillen in de hoeveelheid leerlingen (n) is echter te groot om hier een gefundeerde uitspraak over te kunnen doen.

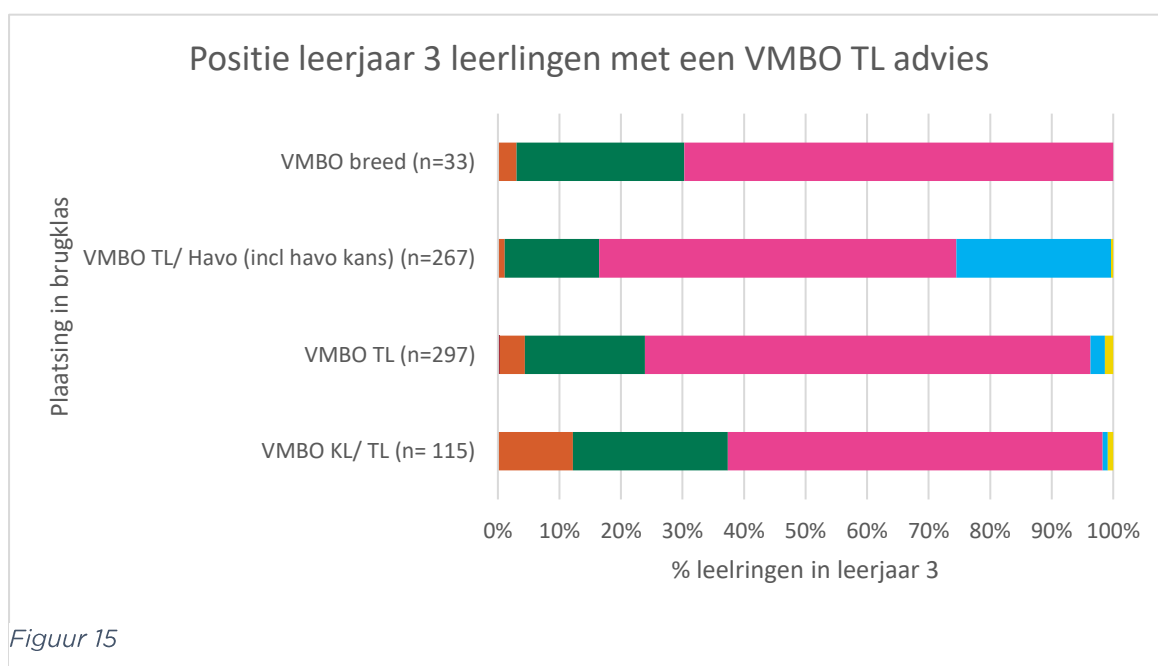
Havo

Figuur 14 laat zien dat van de leerlingen die in leerjaar 3 op de havo startten, verreweg de meeste leerlingen ook gestart zijn met een havo of havo/vwo advies vanuit de basisschool (68%). 20% van de leerlingen die in 3 havo zit, kwam met een TL/havo advies of lager binnen.

Figuur 14

Als we kijken naar de leerlingen die een VMBO TL advies hebben gekregen, blijkt uit figuur 15 dat het merendeel in een VMBO TL of VMBO TL/ Havo (kans)klas

Figuur 15

geplaatst wordt. Van de leerlingen die in de VMBO TL/ Havo klas geplaatst worden, komt 25% terecht op de havo in het derde leerjaar.

Hoofdstuk 6: Eerste voorzichtige conclusie

Zoals eerder benoemd vertellen deze cijfers niet het hele verhaal. Ze kunnen wel het gesprek op gang brengen over de samenwerking tussen PO en VO in het plaatsen van de leerling op de best passende plek. Het trekken van conclusies uit bovenstaande data is lastig. In dit hoofdstuk lichten we toe wat in ieder geval opvalt. Bij een aantal punten is ook een toelichting geschreven.

Advisering

1. Uit hoofdstuk 1 blijkt dat er in de Zaanstreek meer vmbo basis t/m kader/TL adviezen dan het landelijk gemiddelde zijn en minder Vwo adviezen dan landelijk.

Heroverweging

2. Uit hoofdstuk 2 blijkt dat er in de Zaanstreek meer adviezen worden bijgesteld dan landelijk.

Aanbod brugklassen

3. Uit hoofdstuk 3 blijkt dat in de Zaanstreek de meeste enkelvoudige brugklassen in de VMBO BL en het Vwo zitten en de meeste meervoudige brugklassen in de TL/havo en het havo/vwo.

Plaatsing brugklassen

4. Uit hoofdstuk 4 blijkt dat de plaatsing in de brugklas hoger wordt naarmate het advies theoretischer is.

In hoofdstuk 4, figuur 5, zagen we dat veel leerlingen met een VMBO BL- of VMBO KL advies in een enkelvoudige brugklas van hetzelfde niveau worden geplaatst. 79% van de leerlingen in een BL brugklas heeft een BL advies. Bij een KL brugklas heeft 62% een KL advies. Maar 24% procent van de leerlingen met een VMBO BL of BL/-KL advies wordt in een KL-brugklas geplaatst. In een TL brugklas is het percentage leerlingen met een TL advies al afgenomen naar 51% en zie je al wat meer leerlingen met een KL of KL/TL advies zitten (41%). Figuur 5 en 6 liet zien dat de plaatsing in de brugklas pas hoger wordt naarmate je advies meer theoretisch is.

Onderwijspositie

5. Uit hoofdstuk 5 blijkt dat leerlingen met een praktijkonderwijs- en basis advies voornamelijk op of onder hun niveau zitten in leerjaar 3

In hoofdstuk 5 hebben we gekeken naar de positie van leerlingen in leerjaar 3. Figuur 7 t/m 9 liet zien dat binnen de 3 basis en kader afdeling de meeste leerlingen op of onder hun advies zitten. In 3 basis zit zo'n 31% onder hun niveau en 64% op niveau. In 3 kader zit 27% onder niveau en 46% op niveau.

6. Uit hoofdstuk 5 blijkt ook dat opstroom voornamelijk in het VMBO middensegment zit (kader en theoretisch).

Hoewel er in vergelijking met de andere niveaus in leerjaar 3 veel leerlingen onder hun niveau zitten in 3 kader, zit er ook 26% boven hun niveau, laat figuur 9 zien. Deze leerlingen kwamen binnen met een BL/KL advies of lager. In 3 TL zitten net wat meer leerlingen boven hun niveau. 33% van de leerlingen die in leerjaar 3 op de TL zit, begon met een lager basisschooladvies (VMBO BL t/m VMBO KL/TL). Zij zijn dus opgestroomd. 20% van de leerlingen in 3 havo had een advies TL/havo of lager. Hier is dus ook spraken van opstroom, maar wel in mindere maten.

7. Uit hoofdstuk 5 blijkt daarnaast dat leerlingen met een havo advies het meest op niveau worden gehouden

Uit figuur 14 blijkt dat 68% van de leerlingen in 3 havo een havo dan wel havo/vwo advies had.

Hoe nu verder?

Om te beoordelen of bovenstaande data het gevolg zijn van bijvoorbeeld kansrijke advisering of -plaatsing of juist een kansarme advisering of - plaatsing, moet er naar meer gegevens gekeken worden. Bijvoorbeeld naar de vaardigheidsscores. Dat is in dit onderzoek niet gebeurd.

Deze eerste voorzichtige bevindingen kunnen mogelijk wel dienen om het gesprek te beginnen over kansrijke advisering en plaatsing in de Zaanstreek. In hoeverre adviseren de basisscholen kansrijk? Zijn de basisscholen op de hoogte van het brugklasaanbod in de Zaanstreek? Op basis waarvan worden leerlingen in een brugklas ingedeeld? Gaat dat in overleg met de basisschool, ouders en leerlingen? Wat doen VO-scholen om ervoor te zorgen dat leerlingen in ieder geval 'presteren' op én misschien zelfs boven het schooladvies? Wat voor onderwijs wordt er aangeboden in een brede brugklas en hoe wordt er getoetst/ becijferd? Gaat dat op alle VO-scholen hetzelfde of zijn er verschillen? Op basis waarvan stromen leerlingen op en af? Al dit soort vragen zijn relevant voor de vraag hoe we deze cijfers verder mogen interpreteren. Hopelijk is dit een uitnodiging voor het PO en VO om hierover verder met elkaar in gesprek te gaan zodat we de leerlingen op een zo passend mogelijke plek kunnen krijgen.